

Els llibres

per M. Villangómez Llobet

En la meua crònica literària del número anterior, closa durant el 1977, any en què havia d'aparèixer, mancava la notícia de la publicació d'un llibre remarcable, *LEYENDAS DE IBIZA* (Doncel, Madrid, 1976), per Jorge Demerson. És a més un llibre curiós, escrit per un francès, en castellà, sobre temes eivissencs. L'autor d'aquestes proses és un bon estudiós de la nostra illa, sobre la qual ha publicat nombrosos treballs, algun en aquesta revista. En aquest cas Demerson ha dut a terme una obra literària, plena d'observacions sobre una terra que coneix bé, mentre que ordinàriament els seus treballs són de caràcter erudit. He d'agrair que el meu nom figuri a la dedicatòria del llibre, al costat del d'un altre eivissenc, Isidor Macabich. El recull de llegendes duu un proemi del baró d'Esponellà i un pròleg del mateix autor.

D'un altre llibre, sortit dins el període a què es referia la crònica, no apareixia cap esment a la revista. Aquesta vegada l'omissió era voluntària, ja que es tracta d'un llibre meu, *NOVES VERSIONS DE POESIA ANGLESÀ I FRANCESA* (col·lecció Balanguera, Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1977), amb pròleg del traductor. Si ara en parl, és per raons especials; em limitaré, però, a indicar-ne la publicació.

I ja sortint de l'espai a què es cenyia la crònica titulada *Quatre ressenyes*, passaré a l'any 1978, tan dens en publicacions eivissencs o referents a Eivissa.

Una de les grans obres és ANTONI MARÍ RIBAS «PORTMANY», *EL DIBUJANTE DE IBIZA* (Ediciones Polígrafa, Barcelona, 1978), per Daniel Giral-Miracle, el conegut crític d'art. Ací m'he de referir més al llibre que no a l'artista que n'és l'objecte, aquell refinat pintor, més o menys impressionista, d'aspectes de l'illa, després dibuixant d'«inspiració genial» —cit el marquès de Lozoya, prologuista de l'extens treball— que creà un estil molt personal, profunditzà en uns ambients i reflectí una humanitat viva i immediata, amb calor de poble. Giral-Miracle estudià a fons la vida i l'obra de l'artista i la desenrotllà en uns capítols titulats *Un hombre y una tierra*, *Trajectoria vital*, *Marí Ribas y los grandes maestros* i *Temas y técnicas*. La investigació i la seua excel·lent exposició va intercalada, al llarg del volum, entre unes magnífiques reproduccions, en diferents grandàries, de 183 dibuixos de Marí Ribas; i encara la llista s'allarga, a les pàgines de *Obras complementarias*, amb la reproducció, en petites dimensions, de més dibuixos, fins arribar al número 747. No caldria dir que les il·lustracions tenen tota la perfecció a què ens té acostumats la Polígrafa. Ens trobam davant l'edició d'una obra àmplia i impecable, fins i tot luxosa, a to amb els mèrits-extraordinaris de l'artista eivissenc.

No es pot dir que *LA IBIZA DE NUESTRO TIEMPO* (Eivissa, 1978), per Enric Fajarnés i Cardona, sigui una segona edició modificada d'aquella obra anterior, igualment esplèndida, titulada *VIAJE A IBIZA*; ni tampoc que sigui un llibre completament diferent. És un altre llibre, però amb el mateix tema —la nostra illa—, alguns textos extrets del llibre precedent —sempre retocats i sovent escrits de bell nou— i les característiques que li dona la personalitat —amb alguns anys més— de l'autor. Ningú no ens ho explicarà millor que ell mateix, en el breu i precís pròleg: la part a què ara s'ha renunciat són les «consideracions que pretenien aclarir peculiaritats eivissencs a la llum de certs conceptes generals». I, «d'altra banda, moltes proses escrites els darrers anys s'han incorporat a l'obra». El llibre queda constituït, doncs, per «la matèria literària», ara considerablement ampliada; a més a més, amb el seu caràcter essencialment literari, «es refereix insistentment», com ens diu l'autor, «a l'Eivissa de la meua joventut», la qual «va quedant remota» pels grans canvis que s'han produït de mitjan segle ençà. És una obra de records, d'evocacions, d'apunts de paisatges i de persones, d'atentes observacions, d'una reflexiva agudesia, també d'una subtil i velada erudició, tot lligat dins la màgia d'un estil de gran bellesa i summa perfecció. Si la prosa castellana d'Enric Fajarnés ja no té aquella abundància, en ell natural, de justes i expressives imatges, és sempre treballada i exacta, a fi de copsar, sense cap renúncia d'elegància i d'elevació, el pensament pregon o la visió completa, fins en els seus matisos més amagats o fugissers. El llibre té un altre valor: ens demostra que l'obra del nostre gran escriptor continua, després dels anys passats en silenci. I sabem que per a la pròxima edició de *LA IBIZA DE NUESTRO TIEMPO* ja hi ha preparats nous i abundants materials. El llibre és una contemplació de la realitat, sovent pretèrita, a través dels diversos cristalls de l'esperit de l'escriptor. Però la prosa penetrant i succinta, que sempre deixa entreveure més coses, no prové enterament de la nostàlgia o de la història. També de vegades s'allarga cap avui, no sense un sentit crític, com en el bell fragment *La naturaleza y la historia*, que figura a la darrera part, *Algunos paisajes y viejos pueblos*. Les altres tres es titulen *La ciudad: aspectos y recuerdos*, *El mar: evocaciones y estampas* i *Figuras que yo conocí*.

D'un poeta de gran vocació i esgraonat ascens, Jean Serra, han aparegut dos reculls: *MEMÒRIA TRENCADA* (Institut d'Estudis Eivissencs, Eivissa, 1978) i *ILLA* (Eivissa, 1979). Jean Serra, així mateix escriptor en prosa i present en tantes activitats culturals, ens mostra dos moments de

la seua preocupada meditació poètica. Ara bé, *ILLA*, encara que publicat després, és anterior a *MEMÒRIA TRENCADA* i fou escrit, com diu l'autor, el 1977. Em referiré primer, doncs, a aquest llibre on el poeta parla «del nostre paisatge, de les estacions, del temps, de la mort i, sobretot, de l'amor». *ILLA* porta un dens epíleg del professor, crític i poeta J.M. Sala-Valldaura. Potser jo no hauria d'afegir res més i remetre el lector a unes consideracions que ens acosten amb netedat al llibre concret i a la figura del seu autor. «Tant la presència del silenci i el record en qualitat de matèries interiors primeres de la seva poesia, com el vers i el poema curts o l'actitud, nostàlgica, de qui somnia i revifa el que perd, duen *ILLA* devers la poesia que demana participació del lector, devers la poesia que suggereix i no dicta». També: «Les imatges a penes són, en plena coherència amb aquest rerafons personal, remarcament de la llibertat o de la comunicació amb la naturalesa i/o la dona». D'altra banda, a més de ser Eivissa, «l'illa de Jean Serra és poèticament multívoca, equívoca». Citem un dels poemes patits i fruitos:

Damunt les tènues sines
cremades per les fulles de la història
deix reposar la barca.

Algú l'heretarà,
aquesta aurora.

Aviat callarem
i el silenci serà
silenci d'altri.

MEMÒRIA TRENCADA duu com a pròleg una carta de Marià Manent on es parla de progressos, d'evocacions delicades, de misteris poètics. El llibre consta de vint poemes, no tan breus, en general, com els de *ILLA*. Es podria afegir que en aquesta poesia ascendent la intensitat de l'emoció, la recerca de la idea, troben de vegades la seva forma plena, sempre en imatges com llampecs, i que de vegades aquesta forma és més aviat un tempteig esforçat. En el poema setzè, *Mirall*, consten les paraules del títol general i se'ns insinua el seu significat:

Com m'havia agradat jeure
damunt l'herba del prat,
i, ara, tot és *memòria trencada*,
somort esguard a l'alta muntanya.

ISLAS PARA UNA HISTORIA (col·lecció Castalia, Hijos de F. Armengot, Castelló de la Plana), l'excel·lent novel·la de Cosme Vidal Llaser, va guanyar el premi Armengot 1978. Porta la data d'impressió d'aquest mateix any, però en realitat no va aparèixer fins al 1979. L'escriptor eivissenc ha publicat nombrosos articles i contes a

diaris i revistes d'Eivissa, Mallorca i la península, però aquesta és la primera novel·la seua que veu la llum. Aquest fet, juntament amb la qualitat de l'obra, és un fet ben digne de ser observat, perquè a l'illa, al costat de poetes i historiadors, hi ha hagut autors de contes i altres menes de treballs en prosa, però la novel·la sols comptava, que jo sàpiga, amb el precedent de METGES O TRAFICANTS?, la notable obra de Jordi Juan i Riquer. La «història» que imagina Vidal Llaser té dos llocs d'acció, dues «illes», i un protagonista, Marcos, que parla en primera persona en els fragments subjectius i de remembrança i és vist des de fora amb els altres personatges quan el novel·lista empra la forma objectiva. Eivissà i Cabrera són, respectivament, l'escenari per als dos estils, que vénen, per a més claredat, assenyalats gràficament. Creim que els màxims encerts del llibre són, amb la magnífica prosa, la tècnica novel·listica de l'escriptor —n'és un coneixedor perfecte— i el personatge central, de caràcter meditatiu i somiador, però que passa a l'acció en moments decisius. Hi ha els tipus i els ambients eivissencs, pretèrits, i els fets actuals i els seus actors, localitzats a Cabrera. La figura de Marcos i la tècnica del record sentit com un present i de la realitat observada a certa distància, converteixen les diferents accions i èpoques en la sola «història» del títol. També hi ajuda la presència d'un obstacle, d'un adversari, que en els dos temps té uns orígens o fons semblants. Marcos veu el conflicte d'una determinada manera; si el personatge fos un altre i unes altres les seues circumstàncies, la situació podria ser considerada de moltes maneres i amb diferents matisos. Els procediments literaris segons els quals el món exterior —naturalesa, nit, àmbits, el castell solitari i obsessiu— és sentit des de dins dels qui actuen, reflexionen o divaguen, mereixen ser destacats juntament amb altres virtuts de l'obra.

Saludam des d'aquesta secció, amb molt de goig, la naixença d'una editorial eivissenca, *Itaca*, que desitja servir la nostra cultura, la nostra literatura, la nostra llengua. Al seu front tenim hòmens ben eficients i coratjosos, com Jean Serra i Enric Ribas. Després d'uns retards per qüestions administratives, l'editorial ha tret al mercat les seues primeres publicacions. Per la raó esmentada algunes d'aquestes obres porten la data de 1978, quan en realitat han aparegut el 1979. Els títols que fins ara ens ha ofert *Itaca* són: POETES D'EIVISSA (1978), antologia de poesia jove; POEMES (1978), de Nèstor Pellicer; S'ASSEMBLEA DE SES DONES (1978), d'Aristòfanes, en adaptació eivissenca; i ANNA COM FORMENTERA (1979), del poeta català Joan Colomines.

Jean Serra, a POETES D'EIVISSA, ha seleccionat nou poetes de llengua catalana, no tots naturals d'Eivissa, però sí amb una residència a l'illa més o menys llarga; suficient, en tot cas, per a haver-se impregnat del seu ambient o haver-hi influït. «Del primer al darrer només hi van deu anys», diu Jean Serra a la *Introducció*. Aquesta és, en efecte, la diferència d'edat entre Antoni Mari Muñoz (nascut el 1944) i Albert Girós

(nascut el 1954); enmig hi ha Antoni Roca, Francesc Parcerisas, J.M. Sala-Valldaura, Josep Mari, Isidor Mari, Pere Planells i el mateix Jean Serra. Aquest, després de renunciar a un projecte més ampli, vol «donar a conèixer, per primera volta reunides en un llibre, mostres de poetes jòvens». Abans ha dit que «el present treball actua en la línia de la recuperació i valoració del nostre món propi, tal com és i el volem, malgrat ser moltes coses irremeiables», i després afegirà que «a l'hora de parlar de les afinitats comunes d'aquests poetes, cal començar, sens dubte, per Eivissa, perquè suposa o ha suposat una fita important de llurs vides». No és que els poetes elegits formin «un grup poètic de treball», però «les dimensions humanes del marc eivissenc han permès el contacte que ha esdevingut amistat». Ens trobam davant d'una antologia molt interessant, on es recullen poemes inèdits o ja publicats, d'autors ja ben coneguts i d'altres que no ho són tant, cadascun amb les seues tendències i els seus objectius i guanys. Em commou que l'antòleg, un dels poetes nous, endreci l'obra al vell escriptor d'aquestes ratlles.

També Jean Serra ens presenta els POEMES de Nèstor Pellicer, de qui ens diu que és, a més de gravador i escriptor encara insegur d'ell mateix, «vigilant» o «meditador de ses Salines». Les quatre composicions del breu recull duen, en efecte, el subtítol aclaridor de *Poemes de ses Salines*. Pellicer ens ofereix un atractiu encreuament d'elements descriptius i introspectius, en una suggestió de complaences i de «galivances». «Aquelles muntanyes de sempre», ens pot dir, perfilen l'horitzó d'avui; «tanmateix no sabem/si, darrera, n'hi ha cap, d'horitzó».

S'ASSEMBLEA DE SES DONES, d'Aristòfanes, l'inigualable representant de la comèdia antiga a Atenas, porta un pròleg —En homenatge a Marià Villangómez— on el gran escriptor J. M. Llopart ens parla del «vell poeta grec, desenganyat de tot, de tornada de tot, escèptic integral, profundament reaccionari, que, no creient ni en els déus ni en els homes, es reia —i feia riure a riallada plena— del món i de la bolla». Aristòfanes combina genialment les seues facècies, sovint ben crues, amb els personatges del seu temps, en uns arguments fantàstics resolts en escenes inversemblants i divertides. Si Sòcrates i Eurípides foren els principals destinataris de les seues burles, en LES ASSEMBLEISTES —aquest títol seria més exacte— és el Plató d'alguns aspectes de *La República* l'objecte dels atacs. L'adaptació eivissenca de l'obra en fou demanda pel Grup de Teatre de l'Escola d'Arts i Oficis d'Eivissa. La va estrenar el desembre del 1976, al mateix temps que se'm dedicava un homenatge que em va deixar molt sorprès i profundament agraït. Hi va assistir i parlar, com a president de l'Obra Cultural Balear, l'amic Llopart, que en el pròleg de l'edició que coment repeteix alguns dels conceptes que va exposar. De la meua adaptació només diré que es va fonamentar en una versió castellana i sobretot en una de francesa, i que ara la seua publicació, on s'ajunten els

noms de J. M. Llopart i d'*Itaca*, té per a mi una especial i emotiva significació. Després que adaptàs la comèdia, comptam a Espanya amb dos noves i excel·lents traduccions, una en castellà i una altra —de la Fundació Bernat Metge— en català.

ANNA COM FORMENTERA —un bell títol i un bell llibre que hem d'agrair formers i eivissencs— és un conjunt de catorze poemes escrits els anys 1973-74, com ens confessa el conegut poeta, promotor d'activitats literàries catalanes i polític barceloní Joan Colomines. Al llibre es recullen «hores i hores» fomentenques i, contrastant-hi, més d'una «temporada d'angoixosa soledat». El poeta de temes patriòtics vol aquesta vegada conrear —«desesperadament», ens diu— «la lírica de cançoner». La gent de Formentera, els naturals i els arribats de fora —era l'època dels hippies—, «dóna el caràcter que té» l'illa, «potenciant l'impacte del seu bellíssim paisatge». També hi ha la companyia femenina, identificada amb l'illa: «La terra ens atreu, Anna! Anna!» Formentera és l'escenari d'una compenetració, «sota les savines agafats de la mà». O bé: «Per la platja que espera... passejarem tots dos». En un romanç Colomines vol endinsar-se, com en homenatge i per a més contacte, en el català illenc:

Es card acull sa barca,
es lliri és vora mar,
es ulls de s'olivassa
vigilen es sembrats...

Els topònims —Sant Francesc, la Mola, Barbaria, s'Espalmador— prenen en el llibre un valor poètic, i la natura circumsciu l'esperança i el pensament:

I nosaltres, aquí, contemplant els
[orígens.
Homes nus submergits dins la mar
[transparent.
Assajant un món nou. Com tu i jo.
[Com vosaltres.

Encara no he llegit els llibres titulats VIAJE A LA IBIZA INSÓLITA, per Carlos Vico, amb pròleg de Cosme Vidal Juan (Editorial Blume, Barcelona, 1978), LOS TRABAJOS Y LOS DIAS, CUENTOS Y CUADROS PARA IBIZA, text per Gastao Heberle, quadres per Jussara de Oliveira Heberle (Servicios Editoriales, S.A., Barcelona, 1979), i IBIZA Y SUS PINTORES, per Joan Cabot i Llopart (Palma de Mallorca, 1979), tots tres profusament il·lustrats, respectivament, amb fotografies de l'illa, amb obres originals i amb reproduccions de quadres dels pintors estudiats. No puc, per tant, sinó donar-ne la notícia de l'aparició i manifestar la satisfacció per l'atenció que uns escriptors no eivissencs han dedicat a distints aspectes d'Eivissa. Si es vol allargar la nombrosa bibliografia pitiusa d'aquests anys, hauré d'esmentar el llibre DARRERS VERSOS I ALTRES POEMES DE JULES LAFORGUE (Els llibres de l'Escorpi, Edicions 62, Barcelona, 1979), de les versions i l'estudi previ del qual som autor.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET